

Gondolkodás játék közben: Recenzió *A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban* című kiadványról

FÖLDI FANNI – GYURCSIK ANITA

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet,
Neveléstudomány MA-program

Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin 2017-ben megjelent könyve a DIFER-könyvsorozat újabb kötete, amely a 4–8 éves gyermekek gondolkodásának fejlesztésével foglalkozik. A könyv egy mappában kapott helyet, amely a könyv mellett tartalmazza a sztenderdizált tesztek, a tesztfelvételhez szükséges eszközöket, valamint egy fejlődési mutató füzetet (Józsa, Zentai és Hajduné, 2017a, 2017b). A mappával párhuzamosan megjelent egy játékkártya gyűjtemény is, olyan kártyákat találunk benne, melyek a módszertani kiadványban szereplő fejlesztő játékok segédeszközei (Józsa, Zentai és Hajduné, 2017c).

A sikeres iskolakezdést nagymértékben segíti az alapkészségek koragyermekkorai fejlesztése, ami hozzájárulhat a gyermekek közötti kognitív és szociális fejlettségbeli különbségek csökkentéséhez. A 4–8 éves kori készségfejlődés mérésére és fejlesztésére alkalmas a DIFER programcsomag (Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer), amely a PREFER (Preventív fejlettségvizsgáló rendszer) továbbfejlesztése (Józsa, 2016). A DIFER-tesztek alkalmazásával az elemi alapkészségek fejlesztését megalapozó mérési eredményekhez jutunk, a fejlesztéssel pedig megszilárdíthatjuk az írás, olvasás és a számolás tanulásának alapfeltételeit (Nagy, Józsa, Vidákovich és Fazekasné, 2004a, 2004b). Az elmúlt években folyamatosan jelentek meg a DIFER készségek fejlesztését elősegítő módszereket leíró könyvek: Fazekasné (2006) a beszédhanghallás, Miskolcziné és Nagy (2006) az írásmozgás-koordináció, Zsolnai (2006) a szocialitás, Nagy (2010) a nyelvi logikai képességek és a relációszókincs, Józsa (2014) a számolás fejlesztésére alkalmas

módszereket mutatja be. Ebbe a sorozatba illeszkedik a gondolkodás fejlesztését elősegítő új kiadvány, amely összekapcsolja a koragyermekkorai gondolkodásfejlesztést megalapozó pedagógiai elméletet és gyakorlatot. A könyv három fő részből áll, az első fejezet az *Elméleti háttér*, amely a fejlesztés hátterét tárgyalja, ezt követően a gondolkodás fejlesztéséhez szükséges *Játékgyűjteményt* mutatja be, végül a *Foglalkozás- és Projektterv* című fejezet ad mintákat a tervezéshez. A könyv mellékletében néhány mese található.

Az elméleti háttér bemutatkozó része több alfejezetre osztott. Az első alfejezetben az elemi rendszerező és elemi kombinatív képesség jellemzőit ismerhetjük meg, kiemelve azokat a kutatási eredményeket, amelyek a fejlesztés szempontjából lényegesek. A fejezetből kiderül, hogy a rendszerező és a kombinatív képesség fejlesztése hozzájárul a mindennapi gondolkodás kialakulásához. A rendszerező képesség két szintjét különböztetik meg a szerzők: manipulatív és fogalmi. A manipulatív szint elsősorban óvodáskorban, míg az érkező fogalmi szint főképp iskoláskorban fejlődik intenzíven. A könyv játékgyűjteményt tartalmazó részében a manipulatív fejlesztést segítő játékokat mutatják be a szerzők. A manipulatív rendszerezés során tárgyak, képek, játékok szelektálása, szortírozása, sorba rendezése valósul meg. Az elemi rendszerező képesség szoros kapcsolatban áll az elemi alapkészségek fejlettségével, így például a számolással. Az elemi kombinatív képesség egyszerűbb kombinatív műveleteket jelent, a variálás, kombinálás és permutálás ismétléses és ismétlés nélküli változatai tartoznak ide. Óvodáskorban tárgyak rakogatásával, a különböző kombinatív összetételek kirakásával

lehet fejleszteni a kombinatív gondolkodást, a mintaként kidolgozott játékok ebben adnak segítséget.

Az elméleti háttér egyik alfejezete a *Honnan induljunk?* címet kapta, ennek a résznek az a célja, hogy ismertesse a tesztek felvételének menetét. Ez a rész konkrét utasításokat ad az egyéni vizsgálatok lebonyolításához, az eredmények rögzítéséhez és értelmezéséhez. A mérési eredmények a *Fejlődési mutatóban* (Nagy és Józsa, 2016) rögzíthetők, ebben követhető nyomon a fejlődés. A DIFER Programcsomag eddig hét elemi alapkészség mérésére szolgált. Az újonnan megjelent kiadvány hiánypótló, mert általa két új teszttel bővült a DIFER Programcsomag, így az elemi alapkészségek rendszerének teljesebb megismerését és fejlesztését valósíthatják meg a szülők és a pedagógusok. Az elemi rendszerező és kombinatív képesség mérésére készült tesztek a szerzők vizsgálataikban kipróbálták, a könyvben megtalálhatóak a hozzájuk kapcsolódó életkori sztenderdek. Külön alfejezet segíti a gyermekek fejlődésének nyomon követését, az országos vizsgálat eredményeiből készült grafikonok és táblázatok elemzését. Az eredmények megfogalmazása a szülők és pedagógusok számára is könnyen értelmezhető.

A szerzők egy alfejezetben elemzik a gyermekek közötti fejlődésbeli különbségek lehetséges okait, amelyek származhatnak az eltérő fejlődési ütemből, a családi háttér különbözőségéből vagy atipikus fejlődésből. Az azonos életkorú gyermekek között 4–5 évnyi fejlettségbeli különbség is lehet, amely bizonyos határok között természetes velejárója a gyermekek egyéni fejlődési ütemének. A családi háttér befolyásoló hatását a szülők iskolázottsága és a hátrányos helyzet alapján jellemzik. A szerzők bemutatják egyik kutatásuk eredményeit, amelyben azt vizsgálták, hogy a gyermekek koragyermekkori alapkészségeinek fejlődése milyen mértékben függ attól, hogy a szülők mennyi időt töltenek a gyermekükkel, mennyit beszélgetnek, mesélnek és játszanak velük. Olvashatunk a tanulásban akadályozott tanulók gondolkodásának jellemzőiről, azokról a tényezőkről, melyekben leginkább eltérően viselkednek, fejlődnek többségi társaikhoz képest.

Az elméleti háttér utolsó alfejezete fejlesztő programok hatásvizsgálatának eredményeit mutatja be. Azokról a programokról van itt szó, amelyeket a gyűjteményben szereplő játékok kipróbálására végeztek pedagógiai kísérletek keretében. Ezeknek a fejlesztő programoknak az eredményei azt mutatták, hogy jelentősen csökkenthető az alacsonyabb fejlettségi szintről induló gyermekek lemaradása. Emellett a magasabb fejlettségi szintről induló gyermekek motivációjára is számottevő pozitív hatással vannak a játékok. Az első fejezet végén konkrét javaslatokat fogalmaznak meg a hatékony fejlesztéshez, például érdemes kihívást igénylő 10–15 perces feladatokat adni a gyermekeknek napi rendszerességgel, amely során fontos cél, hogy a gyermekek örömmel vegyenek részt a játékokban.

A könyv második része egy *Játékgyűjtemény*, amely az elemi rendszerező és az elemi kombinatív képesség fejlesztését szolgálja. A játékok eltérő nehézségűek, bonyolultságúak, így minden játék mellett szerepel, hogy milyen fejlettségi szintre javasolják azt. Ennek köszönhetően a gyermekek egyéni fejlesztését és a differenciálást nagymértékben segíti. A *Játékgyűjtemény* két részre bontható, az első részben a rendszerező, a második a kombinatív képességek fejlesztésére alkalmas játékokat találjuk. A játékok között találunk számos olyat, melyek azonos gondolkodási műveletekre épülnek, de eltérő bonyolultságúak. Az alacsonyabb fejlettségi szinten például a piros színű fonálra a piros színű gombokat kell felfűzni a gyermekeknek, míg magasabb szinten méret és szín szerint is szét kell válogatni a gombokat, majd ennek megfelelően felfűzni a fonálra. A kombinatív képességre irányuló játékok között a szerzők megkülönböztetik az ismétléses és az ismétlés nélküli műveletekre épülőket. Ezek között a műveletek között az a különbség, hogy az ismétlés nélküli feladatoknál különböző dolgokat kell kiválasztani, az ismétléses feladatoknál azonos elemekkel is kell dolgozniuk a gyermekeknek. A játékok az óvodai, iskolai pedagógiai gyakorlatba sokszínűen beépíthetők, csoportosan és egyénileg is játszhatóak, használhatók hozzá a már meglévő játékok, eszközök, de természetesen

a pedagógusok a helyi lehetőségek szerint is elkészíthetik az eszközöket.

A kötet utolsó fejezete az óvodai és a tanórai foglalkozások megszervezéséhez ad segítséget. A rendszerező és a kombinatív képesség fejlesztésére összesen négy foglalkozási tervet és két projekttervet mutat be, amelyek figyelembe veszik a gyermekek fejlettségi szintjét, emellett a speciális pedagógia területein is felhasználhatóak. A tervek az alapkészségek komplex fejlesztését segítik, a gondolkodási képességek mellett hozzájárulnak a szociális készségek, a finommotorika, az éneklés és a számolás fejlesztéséhez is. A foglalkozás- és projekttervek egy-egy konkrét téma köré csoportosítva a fejlesztés egy megvalósítható menetét tartalmazzák.

A könyv széles olvasóközönségnek íródott, elméleti háttere logikusan felépített, könnyen értelmezhető, a gyakorlati példák nagyban segítik az elmélet és gyakorlat egymásra épülésének a megértését. A gyűjtemény játékeit óvodapedagógusok, tanítók, gyógypedagógusok mellett szülők is alkalmazhatják a gyermekek egyéni, játékos formában történő fejlesztéséhez. A DIFER Programcsomag korábbi kiadásaihoz hasonlóan ez a kiadvány is jól áttekinthető, színes képeket és illusztrációkat tartalmaz.

Felhasznált irodalom

Fazekasné Fenyvesi Margit (2006): *A beszédhanghallás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Józsa Krisztián (2014): *A számolás fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Józsa Krisztián (2016): Kihívások és lehetőségek az óvodai fejlesztésben. *Iskolakultúra*, **26**. 4. sz. 59–74.

Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin (2017a): *A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban: Módszertani kézikönyv szülőknek, óvodapedagógusoknak, tanítóknak*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin (2017b): *A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban. Programcsomag tesztekkel és fejlesztő anyagokkal*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Józsa Krisztián, Zentai Gabriella és Hajduné Holló Katalin (2017c): *Kártyagyűjtemény: A gondolkodás fejlesztésére 4–8 éveseknek*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Miskolcziné Radics Katalin és Nagy József (2006): *Az írásmozgás-koordináció fejlesztése 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Nagy József és Józsa Krisztián (2016): *DIFER – Fejlődési mutató*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Nagy József, Józsa Krisztián, Vidákovich Tibor és Fazekasné Fenyvesi Margit (2004a): *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Nagy József, Józsa Krisztián, Vidákovich Tibor és Fazekasné Fenyvesi Margit (2004b): *Az elemi alapkészségek fejlődése 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Nagy József (2009, szerk.): *Fejlesztés mesékkel: Az anyanyelv, a gondolkodás fejlődésének segítése mesékkel 4–8 éves életkorban*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Zsolnai Anikó (2006): *A szocialitás fejlesztése 4-8 éves életkorban: Módszertani segédanyag óvodapedagógusokna és tanítóknak*. Mozaik Kiadó, Szeged.

Földi Fanni és Gyurcsik Anita (2018): Gondolkodás játék közben: Recenzió A gondolkodás fejlesztése 4–8 éves életkorban című kiadványról. *Gyermeknevelés*, **6**. 1. sz., 108–110.